

Research Paper

Integration In the Shade of the Environment: Caspian Environmental Issues and Regional Integration

*Seyed MohammadSadeqh Tabei¹ , Ahmad Rashidi² , Reza Ekhtiari Amiri³

1. MA, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

2. Associate Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science at Mazandaran University, Babolsar, Iran.

3. Assistant Professor, Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science at Mazandaran University, Babolsar, Iran.

Use your device to scan
and read the article online

Citation: Tabei SMS, Rashidi A, Ekhtiari Amiri R. (2020). [Integration In the Shade of the Environment: Caspian Environmental Issues and Regional Integration (Persian)]. *Journal Strategic Studies of Public Policy*, 10(34), 200-227.

Received: 06 May 2019

Accepted: 03 Mar 2020

Available Online: 01 May 2020

Key words:

Environment, Caspian sea, Environmental socialization, Environmental public diplomacy, Regional integration

ABSTRACT

Following the expansion of the population and the inaccurate growing use of limited resources, environmental damage and hazards have become more complex and demand urgent consideration. Caspian, as the largest lake in the world, faces irreparable damage and dangers. Although over the past two decades, significant work has been carried out by international organizations and coastal states, it has not yielded a satisfactory result. In this context, the research question is "how can the Caspian Sea environmental hazards lead to regional integration?" In response to this central question, our research hypothesis is that attempts to prevent and control Caspian environmental risks through leading to environmental convergence lead to regional integration. The purpose of this research is to emphasize on the key role of the community in struggle against Caspian environmental risks and to create integration in this field. This research, thus, was done within the framework of the new functionalism theory and through the use of a descriptive-analytical method. Findings of the research confirmed that coping with the Caspian environmental risks, the environmental socialization, environmental convergency and then regional integration, Caspian can be realized through environmental public diplomacy and using effective elements such as the media, national and international NGOs and educational institutions, religious institutions, governmental institutions, and international organizations.

* Corresponding Author:

Seyed MohammadSadeqh Tabei

Address: Department of Political Science, Faculty of Law and Political Science, University of Mazandaran, Babolsar, Iran.

E-mail: tabei.64@umz.ac.ir

مقاله پژوهشی

همگرایی در سایه محیط زیست: مسائل زیست‌محیطی کاسپین و همگرایی منطقه‌ای

*سید محمدصادق تابعی^۱، احمد رشیدی^۲، رضا اختیاری امیری^۳

۱. کارشناس ارشد، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابل‌سر، ایران.

۲. دانشیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابل‌سر، ایران.

۳. استادیار، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه مازندران، بابل‌سر، ایران.

چیکید

تاریخ دریافت: ۱۶ اردیبهشت ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۱۳ اسفند ۱۳۹۸

تاریخ انتشار: ۱۲ اردیبهشت ۱۳۹۹

همگام با افزایش جمعیت و بهره‌برداری روزافزون و نادرست از منابع محدود، آسیب‌ها و مخاطرات زیست‌محیطی ابعاد پیچیده‌تری پیدا کرده است که نیازمند رسیدگی‌های فوری است. کاسپین نیز که بزرگ‌ترین دریاچه جهان است، از این قاعده مستثنا نیست. به رغم اقداماتی که دولت‌های ساحلی، نهادها و سازمان‌های بین‌المللی در چند دهه اخیر در راستای ایجاد همگرایی و مقابله با مخاطرات زیست‌محیطی این دریا انجام داده‌اند، تغییر چندانی را شرایط کلی آن شاهد نیستیم. در این شرایط این پرسش مطرح است که پیشگیری و مقابله با مخاطرات زیست‌محیطی دریای کاسپین چگونه می‌تواند به همگرایی منطقه‌ای منجر شود؟ فرضیه پژوهش این است که تلاش برای پیشگیری و کنترل مخاطرات زیست‌محیطی کاسپین از رهگذر ایجاد همگرایی زیست‌محیطی، به همگرایی منطقه‌ای منجر می‌شود. هدف پژوهش تأکید بر نقش کلیدی جامعه در مبارزه با مخاطرات زیست‌محیطی کاسپین و ایجاد همگرایی در این حوزه است. بدین منظور، این پژوهش در چارچوب نظریه نوکارکردگرایی و از طریق کاربست روش توصیفی - تحلیلی به پیش رفته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با بهره‌گیری از دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی و عناصر تأثیرگذاری چون رسانه‌ها، سمن‌های ملی و بین‌المللی، نهادهای آموزشی، دینی و حکومت و سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی می‌توان جامعه‌پذیری زیست‌محیطی کشورهای ساحلی کاسپین، همگرایی زیست‌محیطی و در پی آن، همگرایی منطقه‌ای را محقق کرد.

کلیدواژه‌ها:

محیط زیست، دریای کاسپین، جامعه‌پذیری زیست‌محیطی، دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی، همگرایی منطقه‌ای

*نویسنده مسئول:

سید محمدصادق تابعی

نشانی: بابل‌سر، دانشگاه مازندران، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، گروه علوم سیاسی.

پست الکترونیکی: tabei.64@umz.ac.ir

مقدمه

بین‌المللی و کشورهای ساحلی صورت گرفته است، اما در عرصه عمل، نتیجه چشمگیری به همراه نداشته و بیشتر در حد توافقات و نشست‌ها باقی مانده است. این معاهدات از ضمانت اجرایی لازم، محکم و نظام‌مندی برخوردار نیستند، از این رو در مرحله اجرا، با بلا تکلیفی یا عدم توجه لازم نسبت به آن روبه‌رو هستیم. ارجحیت مسائل اقتصادی نسبت به مسائل زیست‌محیطی، اولویت مسائل امنیتی و نظامی، موازنه قدرت‌های سیاسی و از همه مهم‌تر تأکید صرف بر حل‌وفصل مسائل زیست‌محیطی با تکیه بر دستگاه دیپلماسی دولت‌ها، از جمله عوامل مهم در عدم توفیق فعالیت‌های انجام شده است.

رابطه هم‌گرایی و محیط زیست ابتدا در قالب مفهوم «هم‌گرایی برای محیط زیست» آغاز شد که هدف آن، مرتفع شدن مسائل زیست‌محیطی به عنوان بخش مهمی از محصول و دستاورد موضوع هم‌گرایی است؛ اما با گذشت زمان و با تشدید و جدی شدن مخاطرات زیست‌محیطی و عدم تأثیر هم‌گرایی‌های صورت گرفته در روند روبه‌رشد این مخاطره‌ها از یکسو و ظهور و فروغ محیط زیست‌گرایی از سوی دیگر، هم‌گرایی بر اساس ایده‌ای از مفهوم «محیط زیست برای محیط زیست» شکل گرفت. هدف نهایی این نوع هم‌گرایی، صرفاً پیشگیری و مقابله با مسائل و مخاطرات زیست‌محیطی است. به عبارت دیگر، برطرف کردن مسائل زیست‌محیطی را هم به عنوان فرایند و هم به عنوان نتیجه و محصول آن مدنظر دارد. بر این اساس، پژوهش حاضر قصد دارد تا با عبور از قالب‌های مفهومی موجود و بازاندیشی در نگاه‌ها، روش‌ها و فعالیت‌های گذشته، مفهوم «محیط زیست برای هم‌گرایی» را مطرح کند. از این رو، موضوع زیست‌محیطی دریای کاسپین را به عنوان فرایند ایجاد هم‌گرایی مدنظر

رشد و توسعه نامتوازن، رشد افسارگسیخته جمعیت و بی‌توجهی بشر به موضوع‌های زیست‌محیطی در سده اخیر، آسیب‌ها و مخاطرات جبران‌ناپذیری برای طبیعت و انسان به همراه داشته است. گرم شدن کره زمین (اثر گلخانه‌ای)^۱، کاهش و از بین رفتن لایه اوزون، کمبود آب شیرین، بیابان‌زایی، آلودگی هوا، باران‌های اسیدی، دفع زباله‌های سمی، جنگل‌زدایی، نابودی گونه‌های جانوری و نابودی تنوع‌های زیستی، نمونه‌هایی از موضوع‌های زیست‌محیطی هستند. با توجه به اینکه موضوع زیست کره، موضوعی جهانی محسوب می‌شود، نباید آن را به سطوح قومی، ملی یا منطقه‌ای که مرزهایی قراردادی و ساخته و پرداخته بشوند، فروکاست (کلاین، ۱۳۹۶: ۱۵).

ایجاد حساسیت نسبت به محیط زیست، از دغدغه‌های جدید جامعه بشری محسوب می‌شود که به تدریج و با ورود به عرصه‌های حقوقی و بین‌الملل، به امری سیاسی تبدیل شده است. حاصل این موضوع، تشکیل بخش‌هایی در سازمان‌های جهانی و ایجاد سازمان‌های بین‌المللی همچون برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد (UNEP)^۲، اتحادیه بین‌المللی حفاظت از محیط زیست (IUCN)^۳، صندوق جهانی طبیعت (WWF)^۴، سازمان غیردولتی صلح سبز^۵ و نیز تشکیل کنوانسیون‌های زیست‌محیطی و انعقاد معاهدات بین‌المللی در سراسر دنیا با رعایت مصالح و پیوست‌های زیست‌محیطی بوده است (آریاپارسا، ۱۳۹۳: ۱۴۰-۱۱۶). در رابطه با دریای کاسپین نیز تلاش‌ها و فعالیت‌های بسیاری از سوی سازمان‌های

1. Greenhouse Effect
2. United Nations Environment Programme
3. International Union for Conservation of Nature
4. WWF
5. Greenpeace

ساحلی با اقدام مشترک و هماهنگ دولت‌های آنها دانسته‌اند. در پژوهشی دیگر **طیبی، موسوی و پورهایمی (۲۰۱۷)** تنها راه مقابله با مشکلات زیست‌محیطی را همگرایی و همکاری بین‌المللی دانسته و دیپلماسی زیست‌محیطی را مؤثرترین راه تعامل میان کشورها و جوامع و نیز راهبردی برای حفاظت از محیط زیست جهانی و توسعه پایدار قلمداد کرده‌اند. **Nejat, Hermidas Bavand & Farshchi (2018)** ضمن آنکه تسريع در دستیابی به رژیم حقوقی کاسپین را عاملی تعیین‌کننده در کاهش مشکلات زیست‌محیطی قلمداد کرده‌اند، از منظر اصول حقوق بین‌الملل و موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، مسئولیت حفاظت از محیط زیست دریای کاسپین را وظیفه مشترک تمامی کشورهای ساحلی، در قالب همکاری منطقه‌ای دانسته‌اند. **نقی‌زاده، فرشچی، کریمی و میرعباسی (۲۰۱۸)** همکاری و همگرایی کشورهای ساحلی کاسپین را عامل اصلی حفاظت از محیط زیست این دریا دانسته و بر لزوم ایجاد شورای همکاری منطقه‌ای برای دستیابی به امنیت پایدار تأکید کرده‌اند. **Mee-na (2019)** ذخایر فراوان نفت و گاز دریای کاسپین و هجوم شرکت‌های ملی و بین‌المللی استخراج و انتقال انرژیها و قدرتهای بزرگ به منطقه را عامل اصلی آلودگی و آسیب غیرقابل بازگشت زیست‌محیطی معرفی کرده که رفع و بهبود آن مستلزم اقدامات چندجانبه‌است. **احمدپیور، قادریحاجت، ملاحسینی اردکانی و رحیمی (۱۳۹۰)** وزن نیروهای واگرا در منطقه آسیای مرکزی و کاسپین را به‌مراتب بیش از نیروهای همگرا دانسته‌اند که بیانگر مشکل بودن دستیابی به همگرایی در این منطقه است. **سلیمانپور و مولایی (۱۳۹۱)** کشورهای آسیایی را از منابع و انگیزه‌های کافی برای تمهید مقدمات همگرایی قاره‌ای پایدار از رهگذر تجربه‌های منطقه‌گراییهایی

قرار می‌دهد که پایه‌ای برای حل و فصل مناقشات منطقه‌ای، ایجاد همگرایی زیست‌محیطی و با گسترش آن، دستیابی به همگرایی منطقه‌ای خواهد شد؛ بدین معنا که از گزاره‌هایی چون هم‌گرایی و واگرایی، امنیتی کردن و امنیت‌زدایی، تقلیل و کاهش تعلقات قومی و ملی و تأکید بر سازمان‌ها و مناسبات زیست‌محیطی منطقه‌ای و بین‌المللی و تعیین نقش جامعه، کنشگران، سازمان‌های مردم‌نهاد، نهادهای علمی و آموزشی و دیگر نهادهای اجتماعی بهره خواهد گرفت. هدف از انجام این پژوهش، تأکید بر نقش کلیدی جوامع و مسائل زیست‌محیطی دریای کاسپین در ایجاد همگرایی پایدار، صلح مثبت و تعمیق دموکراسی است. بدین‌منظور با بهره‌گیری از رهیافتی مرکب از نظریه نوکارکردگرایی و مکتب کپنهاگ، کاربست روش توصیفی-تحلیلی و استفاده از منابع کتابخانه‌ای اسنادی، به شرح و بسط موارد مطرح شده خواهد پرداخت.

۱. ادبیات موضوع

در بررسی پژوهش‌های انجام شده، **Minteer & Manning (2000)** از منظر اخلاق زیست‌محیطی، همگرایی نظریات زیست‌محیطی را عملی می‌دانند. **زین العابدین، یحیی‌پور، شیرزاد (۲۰۰۹)**، همکاری فعال کشورهای ساحلی در دستیابی به همگرایی ژئوپلیتیک را کلید غلبه بر مسائل زیست‌محیطی دریای کاسپین می‌دانند و ابراز امیدواری کرده‌اند تا عوامل بروز مخاطرات زیست‌محیطی و اثرگذار بر ژئوپلیتیک منطقه، به نفع حفاظت از محیط زیست نادیده گرفته شود. **Frappi & Garibov (2014)** با اشاره به مناقشات رژیم حقوقی و اهمیت ژئوپلیتیک، ژئواستراتژیکی و ژئواکونومیکی دریای کاسپین برای کشورهای ساحلی، همسایگان و قدرتهای جهانی، راهحل رفع نگرانی‌ها را در همکاری همه کشورهای

به فعالیت‌های فراوانی که در راستای برون‌رفت از مخاطرات زیست‌محیطی به صورت اعم و در رابطه با دریای کاسپین به صورت اخص صورت گرفته است، چرا در وادی عمل شاهد بهبود وضعیت محیط زیست نبوده‌ایم؟ و چرا میزان تخریب‌ها همواره بیش از پیشگیری و ترمیم است؟ این پژوهش بر خلاف سایر پژوهش‌ها که موضوع محیط زیست را متغیری وابسته یا محصول همکاری و همگرایی در سایر زمینه‌ها می‌دانند، به آن در ردیف متغیری مستقل توجه می‌کند تا از رهگذر همکاری برای رفع نگرانی‌ها و کاهش آسیب‌های زیست‌محیطی، همکاری‌ها بتوانند به سایر حوزه‌های دیگر نیز سرایت کنند؛ در همین چارچوب ضمن تمرکز بر جامعه به جای حکومت، حل‌وفصل مسائل را به تقویت فعالیت‌های نهادهای مدنی در سطوح ملی و فراملی در راستای افزایش سواد زیست‌محیطی امکان‌پذیر می‌کند.

پرسش و فرضیه

پیشگیری و مقابله با مخاطرات زیست‌محیطی دریای کاسپین چگونه می‌تواند به همگرایی منطقه‌ای منجر شود؟

با توجه به اینکه حفاظت از محیط زیست در زمره منافع مشترک جهانی به حساب می‌آید، ایجاد همگرایی بر پایه آن از دوام بیشتر و شکندگی کمتری نسبت به سایر امور به‌ویژه امور اقتصادی که هر لحظه در معرض تغییر منافع قرار دارند، برخوردار است؛ از این رو، با پیشگیری و مقابله با مخاطرات زیست‌محیطی دریای کاسپین و ایجاد همگرایی زیست‌محیطی کشورهای ساحلی و گسترش و سرریز آن به دیگر حوزه‌ها می‌توان به همگرایی

مختلف در آسیا واجد شرایط اعلام کرده‌اند. **کولانی و علیزاده (۱۳۹۵)** حل‌وفصل مسائل زیست‌محیطی دریای کاسپین را در عملیاتی کردن مواد کنوانسیون تهران و پروتکل‌های الحاقی آن، تصویب برنامه‌های منطقه‌ای در قالب پروتکل‌های الحاقی و برقراری حکمرانی خوب و یکپارچه دولت‌های ساحلی با تأکید بر نقش نیروهای مؤثر مختلف اعم از دولتی و غیردولتی در سطوح محلی، ملی و بین‌المللی دانسته‌اند. **هدایتی شهیدانی (۱۳۹۵)** بهره‌گیری از دیپلماسی هوشمند در حل مسائل دریای کاسپین را مفید دانسته و بر این باور است که باید از بحران به‌مثابه تعاملی راهبردی بهره جست؛ از این رو بازیگران کاسپین را به نگاه مثبت نسبت به آینده تعاملات، تقویت گرایش‌های همگرایی و منافع همسو در قالب ساماندهی نهادهای منطقه‌ای سفارش کرده است. **کریمی‌پور، متقی، امیراحمدیان و محمدجانی (۱۳۹۶)** مداخلات قدرتهای بزرگ در منطقه کاسپین را عامل اصلی در عدم دستیابی به همگرایی منطقه‌ای عنوان کرده و گسترش همکاری‌های بخشی اقتصادی در صنعت حمل‌ونقل، به‌ویژه حمل‌ونقل ریلی و سرایت آن به سایر حوزه‌ها را اولویت نخست و همکاری‌های زیست‌محیطی را اولویت بعدی راهکار برون‌رفت از این وضعیت معرفی کرده‌اند.

اگرچه اغلب پژوهش‌های انجام شده به موارد مهمی اشاره دارند، اما در نتایج خود، پاسخ‌های روشن و جدیدی ارائه نکرده و تنها به ابراز امیدواری یا سفارش به ادامه تلاش‌های گذشته اکتفا کرده‌اند. برخی دیگر نیز یا تک‌بعدی به موضوع نگریسته یا بهبود شرایط را مستلزم دستیابی به همگرایی و حل‌وفصل رژیم حقوقی این دریا دانسته‌اند؛ اما هیچ‌یک به این پرسش پاسخ نداده‌اند که با توجه

منطقه‌ای پایدار دست یافت.

۲. روش‌شناسی پژوهش

همگرایی در چارچوب نظریه «نوکارکردگرایی»^۶، ملهم از نظریات کارکردگرایی^۷، فدرالیستی^۸ و ارتباطات^۹ است. ارنست هاس اصلی‌ترین متفکر این نظریه، همگرایی را فرایند تغییر وفاداری، انتظارات و فعالیت‌های سیاسی بازیگران سیاسی کشورها به سمت مرکزیت جدیدی می‌داند که به موجب آن، خواستار مرجعیت همگرایی بر دولت‌های ملی هستند. نتیجه نهایی این فرایند، جامعه سیاسی جدیدی است که بر فراز جوامع ملی موجود قرار می‌گیرد (Hass, 1961; Haas, 1958: 16). هاس اقتصاد و سیاست را به صورت کامل از یکدیگر جدا نمی‌داند و بر وابستگی ابعاد مختلف حیات اقتصادی تأکید می‌کند. او به جای استفاده از اصطلاح ریشه دواندن در اندیشه دیوید میترانی، از سرریز شدن بهره می‌گیرد. بدین معنا که همکاری یا بروز مشکل از بخشی به بخش دیگر سرریز می‌شود و ممکن است به ایجاد یا اختلال همکاری در بخش‌های دیگر منجر شود. از این منظر هر اقدامی برای همکاری در یک بخش، مستلزم همکاری در بخش‌های دیگر است (Cini, 2003: 81; Haas, 1958: 291-300). اما جوزف نای سرریز شدن را الزاماً در راستای مثبت نمی‌داند و معتقد است که برخی شکست‌ها و تجربیات منفی می‌توانند به عاملی برای تبدیل تسری به حالت منفی شوند؛ بنابراین، افزایش مبادلات الزاماً به افزایش همگرایی منجر نمی‌شود، بلکه ممکن است بازیگری را که وضع مطلوب‌تری

پیدا می‌کند، از دادن امتیاز متقابل منصرف کرده و به تضعیف همگرایی بینجامد (Nye, 1971: 65-66).

هاس با رد ادعای کارکردگرایان که همگرایی اقتصادی را ناگزیر به اتحاد سیاسی می‌دانند، تنها استراتژی ممکن برای ایجاد اتحاد سیاسی را تلاش در راستای همکاری‌های فنی و اقتصادی می‌داند. در جامعه صنعتی تکثرگرای امروز که گروه‌ها در تلاش برای تأمین منافع خود هستند، نخبگان از مهم‌ترین بازیگران این عرصه به شمار می‌روند. نخبگان با تشویق و اقناع گروه‌ها به اینکه در سطح فراملی بهتر می‌توانند منافع خود را تأمین کنند، به شکل‌گیری گروه‌های ذینفع فراملی کمک می‌کنند. بدین منظور، گروه‌های غیردولتی ذینفع با حمایت حکومت‌ها فرایند همگرایی را آغاز می‌کنند که با توسعه آن، رفته‌رفته همکاری‌های ملی جای خود را به بازیگران فراملی و بین‌المللی می‌دهد و درنهایت به جامعه‌ای سیاسی می‌انجامد (Haas, 1970: 607-646).

همگرایی با انگیزه ایجاد آن شناخته می‌شود. انگیزه نهایی هم‌گرایی و اجتماع‌سازی از ملاحظات ژئوپلیتیک نشئت گرفته است؛ چنان‌که پیشگیری از تکرار جنگ میان قدرت‌های اروپایی، نقطه عزیمتی برای ایجاد همگرایی منطقه‌ای شد. با پیشی گرفتن اقتصاد بر دیگر جنبه‌های زندگی و مسلط شدن آن بر مناسبات جهانی، همگرایی به ابزاری برای دستیابی هرچه بیشتر به مادیات بدل شد، به گونه‌ای که مهم‌ترین یا حداقل اولین انگیزه ایجاد اغلب همگرایی‌ها چیزی جز منافع اقتصادی نیست. نوکارکردگرایان اگرچه با تحول در اندیشه‌های کارکردگرایی، دامنه ابعاد همگرایی از حوزه اقتصاد به دیگر حوزه‌ها را گسترش داده و ضمن بهره‌گیری از بازیگران دولتی و غیردولتی در سطح ملی، به نقش‌آفرینی بازیگران و نهادهای فراملی تأکید

6. Neofunctionalism

7. Functionalism

8. Federation

9. Cybernetics

احزاب، سمن‌ها و نهادهای فروملی، ملی و فراملی و رسانه‌ها میدانند (بوزان، ۱۳۷۹). امنیت کردن و امنیتی‌زدایی به معنی جابه‌جایی موضوع‌ها از حوزه سیاست و چانه‌زنی به حوزه امنیت و اضطرار و عکس آن است که به واسطه آن برای پیش‌گیری از موضوع‌های خطر و عاجل می‌توان آنها را در کانون توجه جوامع و حکومت‌ها قرار داد تا با برطرف شدن خطر، بار دیگر از آنها امنیتی‌زدایی شود (بوزان، ویور و ویلد، ۱۳۹۲).

با توجه به آنچه گفته شد، روشن است که چارچوب نظری این پژوهش در ارتباط با بحث هم‌گرایی، ملهم از نظریه نوکارکردگرایی است؛ اما بر خلاف رویکرد جریان اصلی کارکردگرایی که مقوله هم‌گرایی را متأثر از مولفه‌های اقتصادی و تسری آن به حوزه‌های دیگر می‌داند، این پژوهش برای نشان دادن مسیر هم‌گرایی پایدار با یک چرخش، مبنای هم‌گرایی را بر بنیادهای ملاحظات زیست‌محیطی قرار داده است که می‌تواند به حوزه‌های دیگر تسری یابد. در جستجوی پشتوانه‌های تئوریک برای این چرخش و تکمیل چارچوب نظری پژوهش، به مکتب کپنهاگ رجوع شده است. در این چارچوب، مکتب کپنهاگ کمک می‌کند که مقوله محیط زیست را در ردیف مقوله‌ای امنیتی مطرح کنیم که غلبه بر مخاطرات آن، مستلزم همکاری‌های فراملی است. در فراگرد این همکاری‌ها برای نیل به هم‌گرایی منطقه‌ای است که دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی ضرورت می‌یابد.

دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی: دیپلماسی عمومی که در ذیل قدرت نرم تعریف می‌شود، به معنای توانایی یک کشور در تحت تأثیر قرار دادن افکار عمومی دیگر کشورهاست تا کشور هدف، منافع و هنجارهای خود را به‌گونه‌ای تعریف یا دنبال کند که با منافع و علائق کشور مبدأ هم‌خوانی داشته

دارند، اما اولویت و محوریت فرایند هم‌گرایی خود را موضوع‌های اقتصادی می‌دانند. این موضوع با تناقضی آشکار همراه است، چراکه محوری‌ترین عنصر ایجاد هم‌گرایی، دوری از تضادها، تفاوت‌ها، اختلاف نظرها و تأکید و پرداختن به اشتراکات است؛ چیزی که در رابطه با منافع اقتصادی، بسته به شرایط زمانی و مکانی دستخوش تغییر است. سایه سنگین تضاد منافع اقتصادی همواره بر سر هم‌گرایی‌ها سنگینی می‌کند که بدین‌منظور امروزه به‌ویژه در مناسبات بین‌المللی با موضوع شکنندگی یا برهم خوردن هم‌گرایی روبه‌رو هستیم (سلیمان‌پور و مولایی، ۱۳۹۱). نوکارکردگرایی از یکسو با تمرکز و اولویت بر هم‌گرایی اقتصادی و تسری آن به دیگر ابعاد، روندی یکسان و مشابه را برای دیگر موضوعات متصور است و ازسوی دیگر در بی‌توجهی کامل نسبت به گروه‌ها و نهادهای فروملی و نقش فعال جامعه در فرایند هم‌گرایی قرار دارد.

با تغییر مداوم دغدغه‌های انسانی، اولویت‌های جوامع و حکومت‌ها همواره دست‌خوش دگرگونی بوده است. در عصر کنونی با فرارگیری بشر در معرض مخاطرات زیست‌محیطی، موضوع محیط زیست در کانون توجه جوامع انسانی قرار گرفته است. خطر به معنی قرارگیری در وضعیتی اضطراری و غیرعادی است که پیشگیری و مقابله با آن به روش‌های سابق و معمول ممکن نیست و اقداماتی عاجل و همه‌جانبه را طلب می‌کند. باری بوزان، اصلی‌ترین نظریه‌پرداز «مکتب کپنهاگ»، با فراتر بردن مطالعات امنیتی از روابط نظامی کشورها، موضوع‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و محیط زیست را نیز به حوزه امنیت افزوده است. او راه‌حل این مشکل را امنیتی کردن و امنیتی‌زدایی موضوع‌ها با استفاده از بازیگران امنیتی چون رهبران، دولت‌ها،

۳. یافته‌های پژوهش

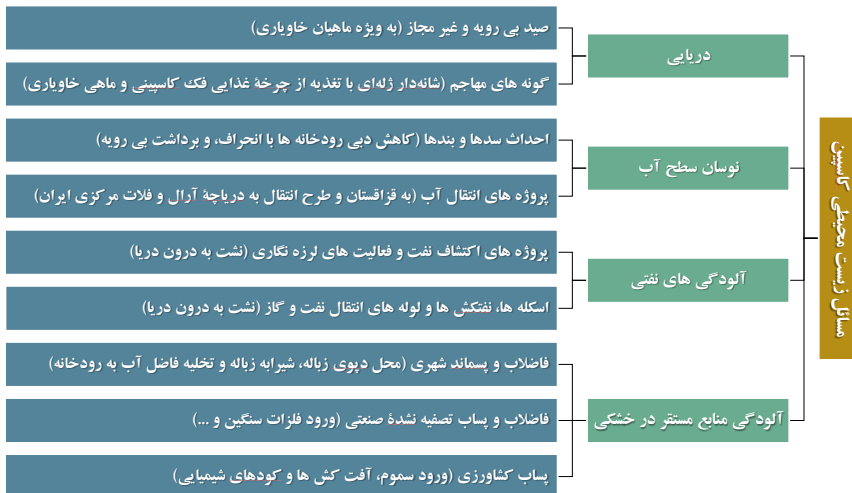
معضل‌های زیست‌محیطی کاسپین

پهنه دریای کاسپین از دیرباز تاکنون پذیرای جوامع بشری و انسان‌های بسیاری در سواحل خود بوده که مایحتاج زندگی آنان را تأمین کرده است. با افزایش بیرویه نرخ جمعیت، توسعه صنعت، پیشرفت تکنولوژی و کشف ذخایر زیرزمینی، فعالیت‌های انسانی از سرعتی بالا برخوردار شده است. توانمندی انسان از یک سو و در نظر نگرفتن مصالح زیست‌محیطی از سوی دیگر، آسیب و فرسایش‌هایی بیش از توان اکولوژیک برای اکوسیستم طبیعی این دریا به همراه داشته است. دخالت‌های شتابزده انسانی با تغییر کاربری اراضی، ساخت‌وسازهای بیرویه ساحلی، توسعه روزافزون فعالیت‌های اکتشافی و استخراج منابع فسیلی بدون در نظر گرفتن مصالح زیست‌محیطی (سازمان بنادر و دریانوردی، ۱۳۹۱)، صید بیرویه آبزیان و تخریب و آلوده کردن مناطق تخم‌ریزی ماهیان به‌ویژه ماهیان خاویار (شیخ تبار و معینی‌کوچکسرانی، ۱۳۹۶)، اختلال در زنجیره غذایی آبزیان با ورود گونه مهاجم شانه‌دار ژل‌های توسط آب توازن کشتی‌ها (شیرمحمدی، ۱۳۹۲)، تخلیه مستقیم زباله و شیرابه زباله‌ها، فاضلاب‌های شهری، پساب‌های صنعتی (سلامت‌نیوز، ۱۳۹۶) و زهاب‌های برآمده از کودها و سموم کشاورزی شهرهای ساحلی به درون دریا (GRID-Arendal, 2012)، ایجاد سدهای عظیم، دستکاری در بستر و تعرض به حریم رودها (پورکاظمی، ۱۳۸۷)، به همراه گرمای شدید کره زمین، تغییرات اقلیمی و بیلان منفی تراز سطح آب حاصل از تبخیر زیاد که در سالیان اخیر نیز با خطر عملیاتی شدن انتقال آب دریای کاسپین به فلات مرکزی ایران به‌ویژه دشت سمنان تکمیل

باشد. به عبارت دیگر، مجموعه برنامه‌هایی است که یک کشور با هدف افزایش ادراک و آشنایی مخاطبان از جایگاه و ارزش خود، ایجاد دید مثبت نسبت به سیاست خارجی خود و جلب نظر و جذب مخاطبان به مسائل کشور خود را به وسیله انتشار متن، تصاویر متحرک، مبادلات فرهنگی، رادیو، تلویزیون یا اینترنت اعمال می‌کند (Cull, 2010; Public Diplo-macy Alumni Association, 2008).

بر خلاف دیپلماسی رسمی که اخبار و اطلاعات آن سری، طرح‌ها و مسائل آن به رفتار و سیاست‌های دولت‌ها محدود و تنها در سطح دولت‌ها در جریان است، دیپلماسی عمومی، رفتار و نگرش عموم افراد را مدنظر داشته و به صورت شفاف و گسترده بر گستره وسیعی از مخاطبان اعمال می‌شود. روند عملکرد دیپلماسی عمومی بر مدیریت پیام، برقراری ارتباط راهبردی و تثبیت روابط پایدار است (Wolf Jr & Rosen, 2004: 4).

درعین حال، دیپلماسی عمومی نیز همانند دیپلماسی رسمی در خدمت اقتدار و منافع ملی یک کشور است، اما دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی به دلیل ویژگی عام و همه‌گیر بودن آن بر منافع جمعی تمامی کشورهای جهان استوار است. با ترکیب دیپلماسی عمومی و محیط زیست، جامعه هدف نه تنها دربرگیرنده افکار عمومی سایر کشورها خواهد شد، بلکه افکار عمومی جامعه کشور مبدأ را نیز شامل می‌شود. از این رو دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی به عنوان شیوه‌ای مشترک می‌تواند به روابط برد-برد همه کشورها و عاملی برای ایجاد همگرایی همه‌جانبه و پایدار منجر شود.

تصویر ۱. معضل های زیست محیطی کاسپین

پیامدهای زیست محیطی ناگواری هم چون مشکلات مدیریتی و ضعف مالی دولت های جدید در تامین منابع مالی حفاظت از محیط زیست، عدم نظارت لازم به منظور پیشگیری از فعالیت های مخرب زیست محیطی به ویژه صید بی رویه و غیر قانونی آبیان و تخریب بالای محیط زیست در پی افزایش چشمگیر فعالیت های نفتی را در پی داشت (کولایی و گودرزی، ۱۳۹۲: ۱۸۸).

پس از فروپاشی شوروی، فعالیت ها و همکاری های زیست محیطی کشورهای ساحلی بار دیگر در قالب کمیسیون منابع زنده کاسپین (CITES)^{۱۰} ۱۳۷۱/۱۹۹۲ از سر گرفته شد، با برنامه محیط زیست کاسپین ۱۳۷۷/۱۹۹۸ ادامه یافت و ثمره آن در عالیترین سطح به تشکیل کنوانسیون تهران انجامید (جدول شماره ۲؛ جدول شماره ۳؛

یافته است (Chen et al., 2017) (قمری فتیده، وحدتی نسب و موسوی، ۱۳۹۴)، ادامه حیات و آینده این اکوسیستم را در هاله ای از ابهام قرار داده است. این تهدیدها سبب اختلال در وضعیت طبیعی دریای کاسپین شده و گونه های ارزشمندی چون ماهیان خاویاری و فک کاسپین را که تنها پستاندار این اکوسیستم است، در معرض انقراض قرار داده است (کاستیانوی، کساریف و گینزبورگ، ۱۳۹۰؛ صیادشیرازی، ۱۳۹۸) (تصویر شماره ۱).

همکاری منطقه ای و جهانی

نخستین کوشش و همکاری ها پیرامون مسأله زیست محیطی کاسپین، به دهه ۱۹۶۰ و میان ایران و شوروی بازمی گردد که با فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و افزایش کشورهای ساحلی به پنج کشور پایان یافت (جدول ۱). تاریخ فروپاشی شوروی را می توان، سرآغاز تشدید آسیب های زیست محیطی دریای کاسپین قلمداد کرد، که

10. Convention on International Trade in Endangered Species

پور کاظمی، ۱۳۸۷؛ کولایی و علیزاده، ۱۳۹۵: ۲۲)
(Extraordinary Steering Committee Meeting,
2003).

کنوانسیون تهران در سال ۲۰۰۳ و پس از ۸ سال مذاکره میان دولت‌های ساحلی، تحت نظارت و مشارکت برنامه محیط زیست سازمان ملل متحد و در چارچوب برنامه محیط زیست کاسپین با هدف محافظت این دریا از انواع آلاینده‌ها و بازسازی محیط زیست آن به امضا رسید. عمده دغدغه‌های زیست‌محیطی این کنوانسیون با چهار پروتکل الحاقی پوشش داده شد که به مرور زمان به تکمیل و بهبود آن کمک کرده است (جدول شماره ۴) (Ne- (jat et al., 2018; Tehran Convention, 2003).

محیط زیست برای هم‌گرایی

با فروپاشی شوروی و تشدید مخاطرات زیست‌محیطی دریای کاسپین، مسائل و مشکلات این دریا با افزایش چشم‌گیری همراه شد که به ایجاد نگرانی و اضطراب میان ساحل‌نشینان و نهادهای بین‌المللی انجامید. با ادامه و تشدید این روند، به تدریج مسائل زیست‌محیطی این دریا از حوزه مسائل جاری و عادی خارج شد و به حوزه امنیت راه یافت که مجموعه‌ای از اقدامات را به همراه داشت. شاخص‌ترین اقدام در این چارچوب، دستیابی به کنوانسیون تهران است که با گذشت بیش از سیزده سال از لازم‌الاجرا شدن آن، دستاورد چندانی نداشته است. نقدها و نظره‌های انجام شده، به صورت متفق‌القول بر افزایش آلودگی‌های دریای کاسپین، عدم برخورد جدی با آلودگی‌ها، ناکارآمدی فعالیت‌های انجام شده، معطل ماندن کنوانسیون و پروتکل‌های الحاقی، عدم تصویب یا اجرایی شدن کنوانسیون و پروتکل‌ها از سوی کشورها، عدم

استقرار دبیرخانه کنوانسیون در جمع کشورهای ساحلی، فقدان دستگاهی نظارتی و عدم ضمانت اجرایی لازم تأکید کرده‌اند؛ اما هر یک تنها به ابعادی از موضوع نگرسته و به فراخور آن، راهکارهایی پیشنهاد کرده‌اند. برخی با تکیه بر مباحث حقوقی، بر نقص مفاد و مواد قانونی اشاره دارند و کلید رفع مشکلات را تعیین رژیم حقوقی عنوان می‌کنند. در مقابل، گروه دیگری با اشاره به عضویت همه کشورهای ساحلی (بهجز ترکمنستان) در کنوانسیون ارزیابی آثار زیست‌محیطی (Espoo)^{۱۱} معتقدند که با قوانین موجود نیز می‌توان از محیط زیست دریای کاسپین محافظت کرد و هرچه را هست به دلایل و شرایط سیاسی و اقتصادی کشورهای عضو نسبت می‌دهند. دیدگاه دیگری نیز ریشه شرایط حاضر را در فقدان همکاری‌های منطقه‌ای و بین‌المللی و عملکرد ضعیف دستگاه دیپلماسی می‌داند. عده‌ای هم از اولویت نداشتن مسائل زیست‌محیطی در نزد کشورهای ساحلی و فقدان عزم جدی آنها در برخورد با مشکلات سخن گفته‌اند (Nejat et al., 2018) (شکرانی، ۱۳۹۳؛ جعفرزاده ایمن‌آبادی، ۱۳۹۵؛ فریادی، ۱۳۹۶؛ محمدی، ۱۳۹۶؛ فروزان، ۱۳۹۷؛ شاعری، ۱۳۹۸؛ ایجاددی و کرمی، ۱۳۹۸؛ رضیان، ۱۳۹۸؛ کلانتری، ۱۳۹۸؛ لاهیجان‌زاده، ۱۳۹۸). اگرچه تعیین رژیم حقوقی ممکن است تأثیری بر کاهش برخی آلودگی‌ها داشته باشد، اما بعید به نظر می‌رسد تغییری در روند کلی و روبه‌رشد آلاینده‌ها ایجاد کند. بر خلاف دیدگاه بسیاری از صاحب‌نظران که با نگاهی تک‌بعدی، کلید حل این مسائل را در لایه‌های مفاد و بندهای حقوقی این کنوانسیون و پروتکل‌های الحاقی آن دنبال می‌کنند یا گروه دیگری که صرفاً بر فعالیت‌ها و عملکرد دستگاه

11. Espoo Convention

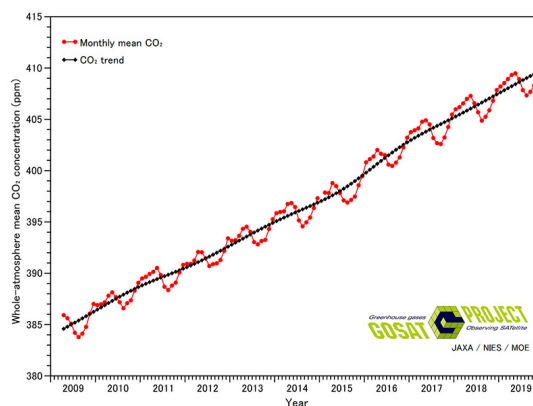
جدول ۱. هم کاری های کاسپین پیش از فروپاشی

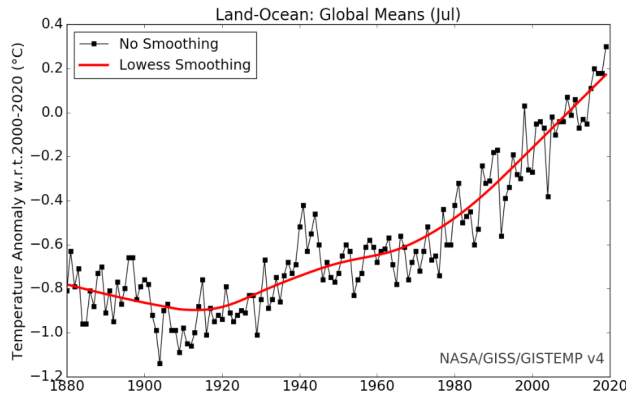
عنوان همکاری	تاریخ	موضوع
موافقت نامه	۱۳۴۹ / ۱۹۷۱	همکاری علمی و فنی
تفاهم نامه	۱۳۵۱ / ۱۹۷۲	مبادله ای اطلاعات، اسناد فنی، گروه های علمی و کارشناسی
توافق نامه	۱۳۵۲ / ۱۹۷۳	ایجاد کار گروه دائمی
تفاهم نامه	۱۳۶۲ / ۱۹۸۳	تفاهمی دیگر جهت کار گروه دائمی
کمیسیون فنی دائمی	۱۳۶۹ / ۱۹۸۸	نوسان سطح آب، همکاری شیلاتی، بازسازی ذخایر، مقابله با صید قاچاق و کنترل فعالیت های صیادی

است که تاریخ مطرح شدن آن با پیدایش و اکتشاف نفت مرتبط است. هرچند بازیگران ساحلی به ظاهر نسبت به سهم خود از دریای کاسپین اختلاف نظر دارند، اما جدال واقعی بر سر تقسیم بستر و زیربستر است؛ بنابراین محیط زیست در کنوانسیون که تحت مفهوم محیط زیست برای محیط زیست پیریزی شده است، در حاشیه مسائل اقتصادی قرار می گیرد. نتایج حاصل از بررسی کنوانسیون رامسر و توافق پاریس نیز مؤید همین نظر است. گزارش های

دیپلماسی و حاکمیتی تمرکز دارند، ریشه این موضوع را ابتدا باید در تضاد منافع اقتصادی ناپایدار با مصالح زیست محیطی و امنیت انسانی جستجو کرد و سپس به ارائه راهکارهایی همه جانبه، عملی و واقع گرایانه پرداخت.

اگرچه کنوانسیون تهران در قالب کنوانسیون زیست محیطی تشکیل یافت، اما همه نگاه ها و حساسیت ها معطوف به تعیین رژیم حقوقی است. تعیین رژیم حقوقی دریای کاسپین، اسم رمزی

تصویر ۲. روند افزایش میزان تولید CO₂ جهانی

تصویر ۳. روند افزایش گرمایش جهانی

رابطه با چربی خروج آمریکا از توافق پاریس دقت شود. او گفته است که «توافق پاریس می‌تواند سه تریلیون دلار از تولید ناخالص ملی آمریکا را کم کند و به قیمت از دست رفتن شش و نیم میلیون شغل تمام شود» (ترامپ، ۱۳۹۷). بررسی لیست تولیدکنندگان دی‌اکسیدکربن جهان نیز مؤید آن است که کشورهای چین، آمریکا و هند که بزرگترین اقتصادهای جهان هستند، با اختلاف در جایگاه اول تا سوم قرار دارند و روسیه، ژاپن و آلمان رده‌های بعد را به خود اختصاص داده‌اند. بر اساس همین آمار،

منتشر شده حاکی از افزایش تولید گاز دی‌اکسیدکربن (تصویر شماره ۲) (GOSAT & NIES, 2019)، گرمتر شدن کره زمین (تصویر شماره ۳) (NASA, ۲۰۲۰) و تسریع خشک شدن تالاب‌های جهان از سال ۲۰۰۰ به این سو بوده است (Davidson, 2014; Ramsar Convention on Wetlands, 2018).

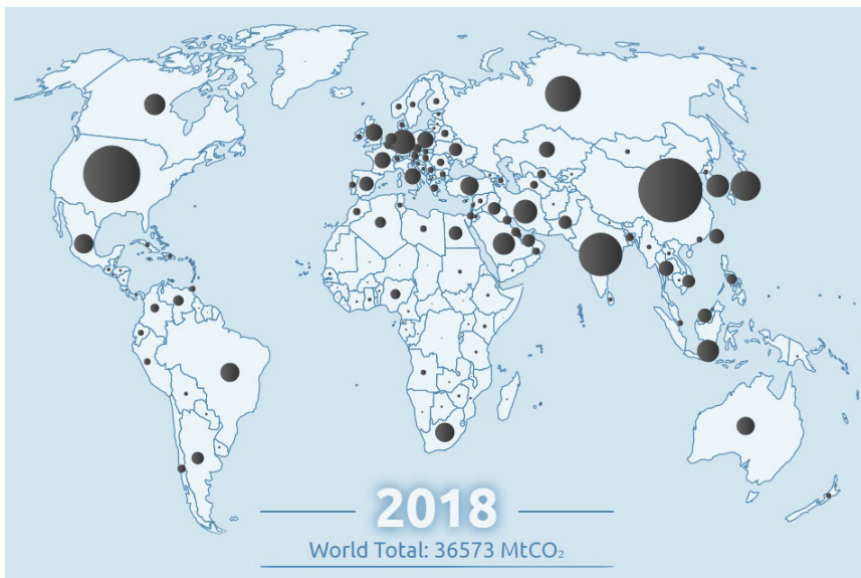
طبق گزارش سازمان ملل، افزایش تولید ناخالص ملی کشورها، ارتباط مستقیمی با افزایش دی‌اکسیدکربن جهانی داشته است (سازمان ملل متحد، ۱۳۹۷). تنها کافی است به پاسخ ترامپ در

جدول ۲. کمیسیون منابع زنده کاسپین (CITES) ۱۹۹۲/۱۳۷۱

اعضا	اهداف	عملکرد	مشکلات
- کشورهای ساحلی (ایران از سال ۲۰۰۱ / ۱۳۸۰/ ملحق شد)	- هماهنگی و همکاری در حفاظت و بهره‌برداری پایدار از منابع زنده - همکاری‌های علمی و تبادل اطلاعات - ارزیابی مشترک ذخایر تاس‌ماهیان - تنظیم مقررات صید: حد مجاز، سهمیه و صادرات ذخایر مشترک	- بهبود کنترل مرزهای بین‌المللی و تجارت جهانی - ۲۰ تا ۳۰ درصد کاهش صید تاس‌ماهیان	- علی‌رغم تصویب مقررات شدید مبارزه با تجارت غیرمجاز ماهی خاویار، بهبودی در وضع ذخایر آن ایجاد نشد - تلاوم صید غیرمجاز و عدم نظارت لازم - دید بسته، دخالت سیاستمداران و نپذیرفتن تجربه سازمان‌های بین‌المللی

Emissions - MtCO₂ 2018

Rank	Country	MtCO ₂
1	China	10065
2	United States of America	5416
3	India	2654
4	Russian Federation	1711
5	Japan	1162
6	Germany	759
7	Iran	720
8	South Korea	659
9	Saudi Arabia	621
10	Indonesia	615
World Total		36573

تصویر ۴. کشورهای برتر تولیدکننده CO₂ جهانی

بیش از نیمی از آن‌ها تنها مربوط به ۲۵ شرکت خصوصی و دولتی است که اغلب تولیدکنندگان سوخت‌های فسیلی هستند (Griffin, 2017).

بنابراین کنوانسیون تهران به دلیل تضاد منافع به‌ویژه در امور اقتصادی، اولویت منافع اقتصادی و

ایران و عربستان نیز که تولید کنندگان بزرگ نفت دنیا هستند، در رده‌های هفتم و نهم حضور دارند (تصویر شماره ۴) (Global Carbon Atlas, 2018). این در حالی است که ۷۰ درصد گازهای گلخانه‌ای جهان را تنها صد شرکت تولید می‌کنند که ردپای

جدول ۳. برنامه محیط‌زیست کاسپین (CEP) ۱۹۹۸/۱۳۷۷.

اعضا	اهداف	عملکرد	مشکلات
- کشورهای ساحلی - اتحادیه اروپا - برنامه محیط‌زیست سازمان ملل متحد - UNDP - صندوق جهانی محیط‌زیست - UNEP	- پیش‌گیری از وخیم‌تر شدن شرایط زیست‌محیطی کاسپین - ترویج فرهنگ توسعه پایدار	- ایجاد ساختار مدیریتی جهت اجرای برنامه‌های ملی و فرا ملی - کمک مالی توسط تسهیلات جهانی محیط‌زیست GEF - پیگیری و به ثمر نشاندن «کنوانسیون تهران»	- ضعف سازمان‌های محیط‌زیستی - عدم هماهنگی سازمان‌ها و واحدها - رقابت و تعدد اولویت‌های سیاست‌های عمومی - اجرای ضعیف مدیریت ماهیگیری و توسعه پایدار جوامع ساحلی و مقابله با صید غیرمجاز

همراه نداشته است. آنچه در تمامی راهکارهای ارائه‌شده و فعالیت‌های انجام شده مشهود است، غفلت از نقش و جایگاه کلیدی جامعه و گروه‌ها و تشکل‌ها، تک‌بعدی‌نگری به موضوع و تمرکز به دستگاه‌های حاکمیتی، دیپلماسی رسمی، نهادهای بین‌المللی و موارد حقوقی در روند دستیابی به توافقات، معاهدات و همکاری‌های بین‌المللی است. اگرچه در برخی موارد به گروه‌ها و تشکل‌ها و

امنیتی بر محیط زیست، بی‌اعتمادی حاصل از هراس کشورهای آذربایجان و ترکمنستان نسبت به قدرت جهانی روسیه و قدرت منطقه‌ای ایران، تضاد منافع و رویارویی کشورهای تازه‌استقلال یافته ترکمنستان و آذربایجان بر سر رژیم حقوقی به خاطر منابع فسیلی موجود در مرز مشترک و تمرکز آن تنها به دستگاه دیپلماسی دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی، دستاورد چندانی برای عرصه زیست‌محیطی به

جدول ۴. کنوانسیون تهران ۱۳۸۲ / ۲۰۰۳

اعضا	اهداف	عملکرد	مشکلات
- کشورهای ساحلی - برنامه‌ی محیط‌زیست سازمان ملل متحد - UNDP - برنامه‌ی محیط‌زیست کاسپین - CEP	- پیگیری موارد اضطراری - پیش‌گیری، کاهش و کنترل آلودگی و بازسازی مدیریت مناطق ساحلی و نوسان سطح آب - پیش‌گیری، کنترل و از بین بردن گونه مهاجم - حفاظت، نگهداری و احیای منابع زنده	- پروتکل آمادگی، واکنش و همکاری منطقه‌ای در مبارزه با سوانح آلودگی‌های نفتی (اکتائو، ۲۰۱۱) - پروتکل حفاظت از دریای کاسپین در برابر آلودگی‌های ناشی از منابع و فعالیت‌های مستقر در خشکی (مسکو، ۲۰۱۲) - پروتکل حفاظت از تنوع زیستی (عشق‌آباد، ۲۰۱۴) - پروتکل ارزیابی اثرات زیست‌محیطی فرامرزی (مسکو، ۲۰۱۲)	- عدم بهبود وضع منابع زنده - عدم تصویب به‌موقع پروتکل‌ها در کشورها - تمرکز بر مقابله با آلودگی‌ها، نه پیش‌گیری و کنترل - عدم ضمانت اجرایی و محول کردن حفاظت از محیط‌زیست به اقدامات ملی اعضا - عدم ساز و کار الزام‌آور در ارائه گزارش موعدی از اقدامات اعضا - عدم هدف‌گذاری و تعیین حد نصاب حفاظت و بهره‌برداری از منابع - بی‌توجهی به ابعاد اقتصادی و اجتماعی حفاظت از دریا

جدول ۵. برنامه پیش‌نهادی

شرح برنامه

برپایی ستاد فعالیت‌های علمی و بین‌المللی کاسپین.
 برپایی فرماندهی رسانه‌های کاسپین در مقر ستاد.
 تشکیل و استقرار دفتر نمایندگی سمن‌های کاسپین در مقر ستاد.
 تحکیم ارتباط و فعالیت‌ها با کشورهای ساحلی و پرهیز از فعالیت‌های واگرایانه در چارچوب دیپلماسی رسمی و فراهم آوردن شرایط لازم جهت برقراری ستاد در دیگر کشورها جهت ایجاد شبکه ستادها، در راستای اعمال دیپلماسی علمی و دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی.
 ادامه روند کنوانسیون تهران، با تلاش در راستای کاهش مخاطرات و آلودگی‌ها و تقویت همکاری‌ها.

 ۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

برگزاری نشست‌ها، کنگره‌ها و همایش‌های علمی سالانه ستادهای کشورها با مشارکت و همکاری سایر دانشگاه‌های ساحلی و موسسه‌ها و بنیادهای علمی و عملی کاسپین.
 برگزاری دوره‌ها، کنگره‌ها و همایش‌های علمی سالانه‌ی شبکه ستادها، به‌صورت دوره‌ای در مراکز مختلف دانشگاه‌های ساحلی، در راستای ایجاد خوراک و تولید محتوای علمی در هر کشور برای نهادها به‌ویژه نهادهای آموزشی، نهادهای دینی و سمن‌ها.
 برگزاری دوره‌ها، نشست‌ها، سمینارها و همایش‌های علمی و آموزشی، جهت نهادهای مختلف اجتماعی، به‌خصوص نهادهای آموزشی.
 تشکیل کارگروه‌های شبکه سمن‌ها در راستای ارتباط بیشتر با بدنه اجتماعی و جامعه‌پذیری مسائل کاسپین.
 توسعه گستره‌ی موضوع فعالیت‌های ستاد به دیگر زمینه‌های علمی و تشکیل کمیته‌های مختلف علمی در ستادها.
 بهره‌گیری از دانشجویان مستعد در راستای تامین نیروی انسانی، کارورزی و پرورش و تربیت نیروهای مستعد جهت ورود به بازار کار، در بخش‌ها، دستگاه‌ها و ارگان‌های مختلف، در هر یک از کشورهای عضو.
 تسهیل و کمک در برقراری و تداوم ارتباط ستاد با سازمان‌ها، نهادها و سمن‌های بین‌المللی.
 فراهم آوردن زمینه‌های لازم و تسهیل شرایط جهت تشکیل شبکه رسانه‌های کاسپین در راستای اعمال دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی.
 تسهیل و آماده‌سازی زمینه‌های شکل‌گیری شبکه سمن‌های کاسپین با برقراری نشست‌ها و همایش‌های سالانه و انجام فعالیت‌های مشترک اجتماعی، فعالین در کشورهای سایر اعضا، در راستای اعمال دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی.
 برقراری دوره‌ها و نشست‌های علمی برای مدیران و کارمندان، در راستای جامعه‌پذیری مسائل کاسپین و ارتقاء سطح سواد زیست‌محیطی نیروهای اجرایی و سیاسی.

 ۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

توسعه شبکه ستادهای علمی و بین‌المللی به کشورهای حوزه آبریز (ارمنستان و گرجستان) و سپس به دیگر کشورهای همسایه کشورهای ساحلی، با اولویت قرابت‌های فرهنگی و اجتماعی.
 تبادل دانشجو ابتدا با محوریت مسائل علمی دریای کاسپین و در دیگر زمینه‌ها میان دانشگاه‌های عضو.
 تبادل اساتید و نیروهای علمی به‌صورت دایم و دوره‌های چند ساله.
 تبادل دانشجویان فعال در ستادهای علمی با ستادهای سایر اعضا، به‌عنوان سفیر علمی.
 تکمیل پروژه‌ی همگرایی با ایجاد سازمان منطقه‌ای به محوریت مسائل زیست‌محیطی.
 توسعه ایجاد و کشورهای عضو، تحت نظر سازمان منطقه‌ای، (از بعد محیط‌زیست به فرهنگی، اجتماعی، امنیتی و در مرحله آخر اقتصادی)

 ۱
۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۳۲
۳۳
۳۴
۳۵
۳۶
۳۷
۳۸
۳۹
۴۰
۴۱
۴۲
۴۳
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰

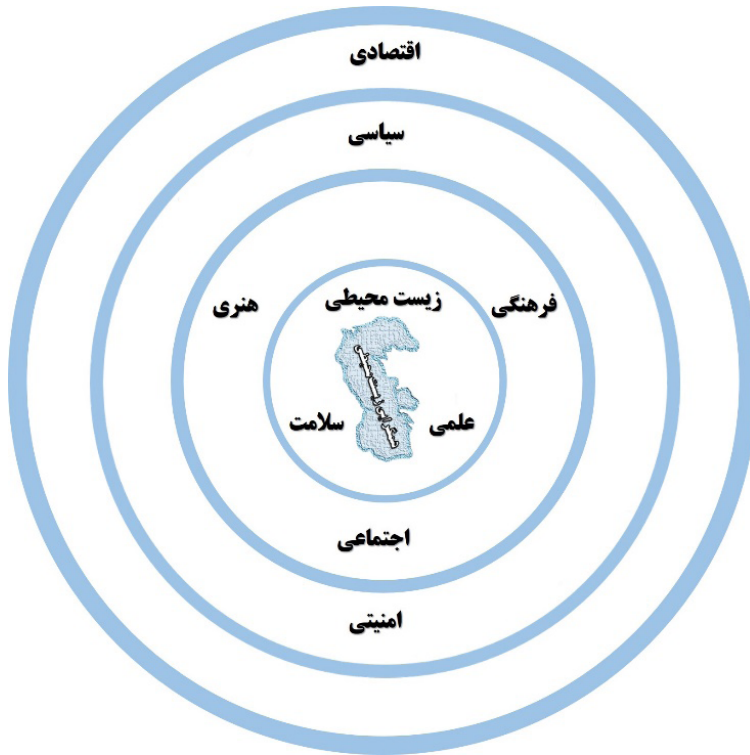

تصویر ۵. سرریز همگرایی به دیگر کشورها

نه به عنوان نتیجه و دستاورد، بلکه به عنوان فرایند دستیابی به همگرایی و سرریز آن به دیگر حوزه‌ها تا ایجاد همگرایی همه‌جانبه منطقه‌ای مدنظر دارد.

بدین منظور، ابتدا باید رفع معضل زیست‌محیطی کاسپین را از حاشیه به متن آورد و محور اصلی گفت‌وگوها و نشست‌ها قرار داد که این موضوع نیز نیازمند امنیتی کردن مخاطرات زیست‌محیطی کاسپین در میان جوامع، حکومت‌ها و سازمان‌ها در چارچوب نظریه مکتب کپنهاگ است تا به واسطه خطیر و حیاتی نشان دادن آن، مسائل زیست‌محیطی به اولویت نخست جوامع و حکومت‌ها تبدیل شود. در این چارچوب، جامعه‌پذیری موضوع در روند ایجاد همگرایی، در دستور کار دستگاه‌های دیپلماسی کشورها و سازمان‌های بین‌المللی اهمیت

نهادهای اجتماعی نیز اشاره شده است، اما بیشتر به لحاظ شکلی مطرح شده و برنامه مشخصی در رابطه با چگونگی اعمال و اجرایی کردن آن‌ها ارائه نشده است. در روند مواجهه با مخاطرات زیست‌محیطی، ابتدا از منظر «همگرایی برای محیط زیست»، حل‌وفصل مسائل زیست‌محیطی که یکی از نتایج و دستاوردهای موضوع همگرایی است، مطرح شد. اما رفته‌رفته، به واسطه تشدید و امنیتی شدن مسائل زیست‌محیطی، از منظر «محیط زیست برای محیط زیست» فعالیت‌هایی صورت گرفت که این فعالیت‌ها نیز چنان‌که گفته شد، نتیجه مطلوبی دربرداشت. از این رو تنها بدیل شیوه‌های پیشین، بهره‌گیری از مفهوم «محیط زیست برای همگرایی» است که حل‌وفصل مسائل زیست‌محیطی دریای کاسپین را

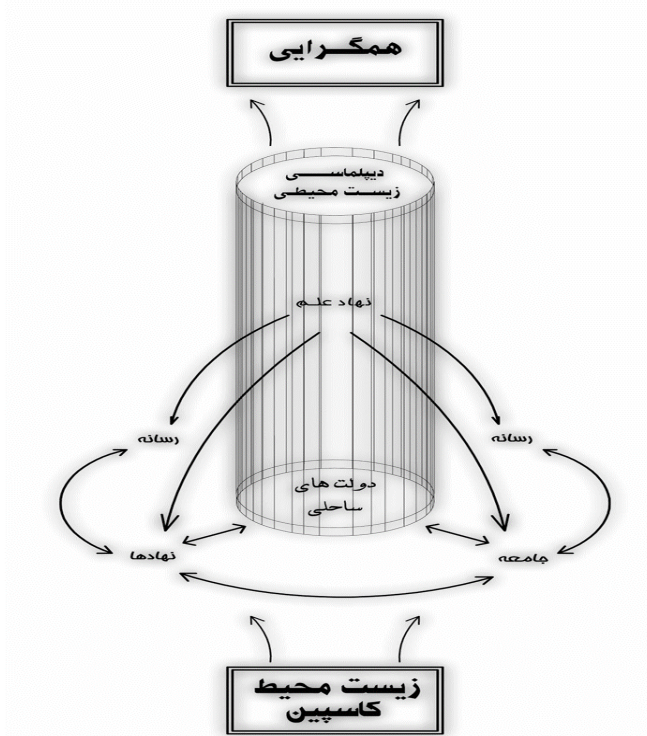

تصویر ۶. سرریز همگرایی به دیگر ابعاد

مهم‌ترین و مؤثرترین دستگاه نظارتی است می‌تواند حکومت‌ها را به رعایت آن و عبور از منافع اقتصادی آسیب‌زای محیط زیست ابتدا تشویق و ترغیب و در صورت تمرد وادار و ملزم سازد.

دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی یا جامعه‌پذیر کردن موضوع مورد مطالعه، از رهگذر همکاری با نهادهای علمی و آموزشی، رسانه‌ها، سازمان‌های مردم‌نهاد در سطوح ملی و بین‌المللی، گروه‌ها و نهادهای دینی و دیگر گروه‌ها و نهادهای اجتماعی، احزاب، دولت‌ها و سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی امکان‌پذیر است. براین اساس، مدل پیشنهادی این پژوهش تأکید بر ایجاد

می‌یابد؛ از این رو لازم است تا به جای تکیه صرف بر دیپلماسی سنتی یا دیپلماسی زیست‌محیطی، به دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی توجه شود. موضوعی که نیازمند برنامه‌ای همه‌جانبه با اجرای مداوم در بازه زمانی بلندمدت است تا به تدریج محیط زیست به جایگاه اصلی خود در جامعه دست یابد. جامعه‌پذیر کردن مخاطرات زیست‌محیطی کاسپین ضمن ارتقاء جایگاه آن در جامعه و حکومت، به دلیل ایجاد ذهنیت مشترک میان جامعه و حاکمان، به طور طبیعی رعایت مصالح آن را توسط حکومت‌ها و دستگاه‌های دیپلماسی کشورها فراهم می‌آورد. در غیر این صورت، بدیهی است که افکار عمومی که

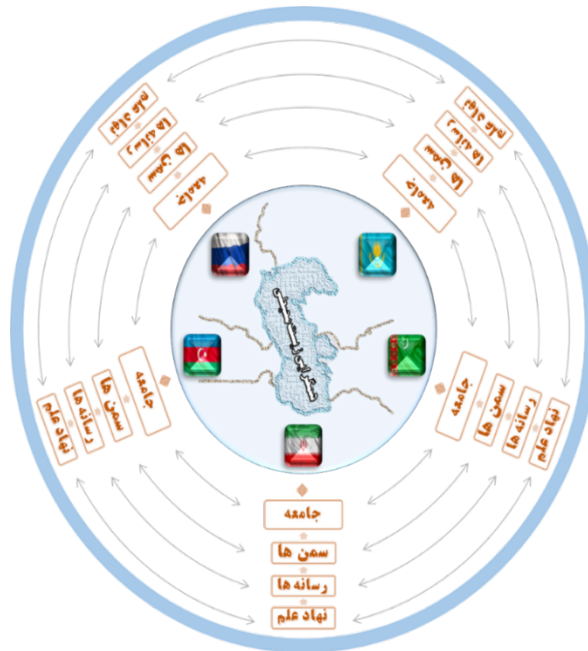

تصویر ۷. مدل ساختار ملی

خواهند بود تا ذهنیت ایجادشده در میان کشورها را به عینیت تبدیل کنند و همگرایی زیست محیطی و نتایج عینی حاصل از آن را برای دریای کاسپین و کشورهای ساحلی آن به ارمغان آورند.

در ادامه این روند و در راستای همگرایی مداوم زیست محیطی، برپایی سازمان منطقه‌ای محیط زیست کاسپین، لازم و ضروری به نظر می‌رسد. از آنجاکه حل و فصل مسائل زیست محیطی کاسپین از یک سو به کاهش مناقشات اقتصادی و از سوی دیگر به بازبانی اعتماد و اعتمادسازی میان اعضا می‌انجامد، گسترش همکاری و تعامل در دیگر ابعاد تا دستیابی

شبکه علمی-آموزشی است تا با مرجعیت آن، آموزه‌ها و خوراک علمی مورد نیاز به وسیله شبکه رسانه‌ای، شبکه گروه‌های مردم‌نهاد و با همکاری دیگر گروه‌های مؤثر اجتماعی همچون احزاب و نهادهای دینی به جامعه و دولت تزریق شود که در ادامه و در رابطه هم‌افزایی دولت با جامعه، جوامع با جوامع و دولت‌ها با دولت‌ها، رفته‌رفته این موضوع نهادینه شود. به موازات این حرکت و با ذهنیتی که در حال شکل‌گیری است، دستگاه دیپلماسی دولت‌های ساحلی با کمک سازمان‌های بین‌المللی و با نظارت گروه‌های مردم‌نهاد ملی و بین‌المللی که واسطه جامعه با حکومت‌ها هستند، قادر

تصویر ۸. مدل ساختار شبکه‌ای

مدل همگرایی زیست‌محیطی به قرار زیر است:

مرحله اول: شبکه ستاد بین‌المللی فعالیت‌های علمی کاسپین

این ستاد تنها مرجع رسمی هماهنگی فعالیت‌های علمی - آموزشی این دریا در هر یک از کشورهای ساحلی است که برای ایجاد هماهنگی و تبادلات علمی - آموزشی، به صورت شبکه‌ای با یکدیگر در ارتباط هستند؛ بنابراین در هر کشور، یکی از مراکز دانشگاهی ساحلی با هدف یکپارچه‌سازی و مدیریت فعالیت‌های علمی و آموزشی به عنوان مقر تشکیل این ستاد در نظر گرفته خواهد شد که سایر دانشگاه‌های ساحلی و مؤسسه‌های مطالعاتی که به هر نحو فعالیتی در رابطه با دریای کاسپین

به همگرایی همه‌جانبه در حوزه کاسپین و آسیای مرکزی و قفقاز، دور از ذهن نخواهد بود. بدین منظور، با جذب و دعوت از دیگر کشورهای حوضه آبریز کاسپین که می‌توانند نقش بسزایی در پیشگیری از آلودگی‌ها و مخاطرات آن داشته باشند، همگرایی ایجاد شده به گروهی دیگر از کشورها سرریز می‌شود (تصویر شماره ۵). همچنین با اضافه کردن ابعاد به موضوع همگرایی، همگرایی به ابعاد بیشتری سرریز می‌کند (تصویر شماره ۶). با ادامه این روند و سرریز همگرایی به دیگر ابعاد و دیگر کشورها، به مرور همگرایی از حیث ابعاد، جامع و کامل خواهد شد و از حیث عضو، منطقه را دربر خواهد گرفت. از این رهگذر، فرایند همگرایی زیست‌محیطی به همگرایی منطقه‌ای تبدیل و تثبیت خواهد شد. (تصویرهای شماره ۷ و ۸). کارکرد اجزای

سمن‌های هر کشور ضمن ارتباط مداوم با شبکه ستادهای علمی و آموزشی، خود در شبکه‌ای با دیگر سمن‌های عضو قرار خواهند گرفت که به تبادل نظر علمی و فعالیت‌های مشترک عملی در رابطه با مسائل دریای کاسپین خواهند پرداخت؛ دولت‌های ساحلی و شبکه ستادهای علمی موظف‌اند تا شرایط لازم را برای برقراری شبکه سمن‌های کاسپین و برگزاری نشست‌های مختلف این گروه‌ها به صورت سالانه و حداقل سالی یک‌بار به صورت دوره‌ای در هر یک از شهرهای ساحلی پنج کشور تسهیل کنند. همچنین شبکه رسانه‌های کاسپین نیز موظف به انتشار اخبار و فعالیت‌های شبکه سمن‌ها هستند. شبکه سمن‌های کاسپین در ارتباط مستمر با سمن‌های بین‌المللی خواهد بود که در نشست‌ها، همایش‌ها و فعالیت‌های خود از این گروه‌ها نیز دعوت به عمل خواهد آورد. این شبکه علاوه بر تأمین خوراک علمی خود از ستاد علمی کاسپین و شبکه رسانه‌های کاسپین، با فعالیت‌های علمی و عملی، تأثیری عمیق در جامعه‌پذیری زیست‌محیطی کاسپین خواهند داشت.

مرحله چهارم: نهادهای اجتماعی

احزاب، نهادهای دینی و مدارس همانند پلی ارتباطی میان نهادهای علمی، دولت و جامعه، با تأثیرپذیری مستقیم (از ستاد علمی-آموزشی) و غیرمستقیم (از رسانه‌ها و سمن‌ها) و تأثیرگذاری بر جامعه و دولت، به جامعه‌پذیری و نهادینه کردن مسائل زیست‌محیطی دریای کاسپین در راستای ارتقاء سواد زیست‌محیطی، کمک‌های شایانی خواهند کرد. براین اساس، ستادهای بین‌المللی فعالیت‌های علمی کاسپین که مرجع فعالیت‌های علمی و آموزشی هستند، در راستای ارتقاء سواد زیست‌محیطی، با برگزاری دوره‌ها، نشست‌ها و همایش‌هایی سالیانه برای اعضا مؤثر نهادهای

دارند، برنامه‌ها و فعالیت‌های خود را در هماهنگی با این ستاد قرار خواهند داد. این شبکه وظیفه دارد تا با تشکیل کارگروه‌ها و برگزاری نشست‌ها و همایش‌های سالانه دوره‌ای و دیگر فعالیت‌ها علمی که با مشارکت همه اعضای هم‌پیوند انجام می‌پذیرد، به ایجاد خوراک و تولید محتوای علمی لازم برای دستگاه‌های دولتی، رسانه‌ها، جوامع و سمن‌ها و نهادهای آموزشی بپردازد. بدیهی است که این فعالیت‌ها ابتدا با محوریت مسائل زیست‌محیطی آغاز و با تسری به دیگر ابعاد فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، گسترش خواهند یافت.

مرحله دوم: شبکه رسانه‌ای

در راستای اعمال دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی، استقرار مجموعه‌ای از رسانه‌های مختلف اعم از ارتباط جمعی، اجتماعی و غیره در ستادهای فعالیت‌های علمی کاسپین که در ارتباطی شبکه‌ای با مراکز رسانه‌ای دیگر کشورهای عضو قرار دارند، ضرورت می‌یابد. براین اساس، شبکه رسانه‌های کاسپین ضمن اثرگذاری مستقیم بر جوامع و دولت‌ها، رسانه‌های خارج از شبکه و گروه‌ها و نهادهای اجتماعی را نیز تحت پوشش خوراک علمی تولیدشده توسط ستادهای علمی قرار خواهند داد.

مرحله سوم: شبکه سمن‌های کاسپین و سمن‌های

بین‌المللی

ستادهای بین‌المللی فعالیت‌های علمی کاسپین در هر کشور با دعوت از سمن‌ها و گروه‌های فعال شهرهای ساحلی، شرایط ایجاد نمایندگی سمن‌های کاسپین را با نظارت و بدون دخالت مستقیم فراهم می‌کنند و مکانی را به عنوان دفتر در مقر آن ستاد در اختیار این نمایندگی‌ها قرار می‌دهند. نمایندگی

تهران مهم‌ترین، عملیاتی‌ترین و الزام‌آورترین اقدام صورت گرفته در سطح عالی‌رتبه‌ترین مقامات کشورهای ساحلی است، اما تأثیر چندانی بر روند کلی و رو به افول محیط زیست این دریا نداشته است.

با توجه به اینکه از یک سو منشأ مناقشه بر سر رژیم حقوقی، به پیدایش و اکتشاف نفت در دریای کاسپین باز می‌گردد و از سوی دیگر، نفت، پتروشیمی و صنایع از عمده‌ترین و خطرناک‌ترین آلاینده‌های آن به شمار می‌روند، منوط دانستن اجرای مصوبات کنوانسیون تهران به حل و فصل رژیم حقوقی، موضوعی انتزاعی و انحرافی است که تنها کارکرد مُسکن دارد. این موضوع بیانگر این واقعیت است که اگرچه کنوانسیون تهران بر پایه مفهوم «محیط زیست برای محیط زیست» پایه‌ریزی شده است، اما در نزد دولت‌ها، بازیگران و جوامع ساحلی، مسائل اقتصادی - نفتی و امنیتی - سیاسی بر مسائل زیست‌محیطی ارجحیت دارد. این موضوع منحصر به جغرافیا و بازیگران کاسپین نیست؛ قرارگیری آمریکا و چین در رده نخست آلوده‌کننده‌ترین کشورها به عنوان برترین اقتصادهای دنیا، نشانه غالب بودن این تفکر در سطح دنیا و حاکم بودن آن بر ساختارهای بین‌المللی است. از این رو کلیه راهکارهای تک‌بعدی که صرفاً یا بیشتر بر دستگاه دیپلماسی کشورها تکیه می‌کنند و در بی‌توجهی به بازیگران غیردولتی و افکار عمومی به سر می‌برند، نمی‌توانند پاسخی به حل مشکل باشند؛ لذا ممکن‌ترین راهکار، اولویت‌بخشی به جامعه‌پذیری زیست‌محیطی در چارچوب دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی از یک سو و محور قرار دادن مذاکرات و دیپلماسی زیست‌محیطی در ایجاد همگرایی کشورهای ساحلی کاسپین از سوی دیگر است.

از این رو، ایجاد شبکه علمی کشورهای ساحلی در کنار شبکه‌های رسانه‌ای و سمن‌های محلی،

اجتماعی، فرایند جامعه‌پذیری زیست‌محیطی را تسهیل می‌کنند.

مرحله پنجم: دستگاه دیپلماسی

ابتدا دستگاه دیپلماسی تلاش می‌کند تا روابط عمومی خود را بر اساس دیپلماسی رسمی با سایر کشورهای عضو و بر اساس اعتماد متقابل تقویت کند و شرایط لازم را برای همکاری در ایجاد شبکه ستادهای فعالیت‌های علمی کاسپین، شبکه رسانه‌های کاسپین و شبکه سمن‌های کاسپین در راستای دیپلماسی عمومی زیست‌محیطی، فراهم و تسهیل کند؛ همچنین این دستگاه بر اساس واقع‌گرایی و با توجه به شرایط موجود باید تلاش کند تا همچون گذشته در ذیل کنوانسیون تهران و در همکاری با سازمان‌های بین‌المللی، مسائل زیست‌محیطی این دریا را به حداقل ممکن برساند تا در پروسه طولانی‌مدت، شرایط برای همگرایی زیست‌محیطی فراهم شود.

۴. بحث و نتیجه‌گیری

بررسی مسائل زیست‌محیطی دریای کاسپین بیانگر مخاطره‌آمیز و اضطراری بودن آن، نه تنها در سطح کشورهای ساحلی و منطقه، بلکه در سطح جهان است؛ به گونه‌ای که به نظر می‌رسد با ادامه یافتن روند فعلی، دریای کاسپین به موضوعی امنیتی و مناقشه‌برانگیز بدل خواهد شد. از این رو، نیازمند اقدام‌هایی هدفمند، مؤثر و عاجل است. بسیاری از پژوهش‌ها، ناکامی کنوانسیون تهران را به عدم همگرایی و تعیین رژیم حقوقی این دریا نسبت می‌دهند؛ گروهی منحصر بر نقش و عملکرد دولت‌های ساحلی و دستگاه دیپلماسی آن‌ها تأکید می‌کنند و برخی علاوه بر آن، به نقش بازیگران فراملی و فروملی نیز اشاره دارند. اگرچه کنوانسیون

مشارکت داشته‌اند.

تعارض منافع

در این مقاله هیچ‌گونه تعارض منافع وجود ندارد.

تشکر و قدردانی

از راهنمایی و مشورت‌های دکتر علی کریمی مله و دکتر محمدتقی قزلسفلی (استاد تمام و دانشیار گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران) و دکتر صادق صالحی (دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشکده علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه مازندران) تشکر و سپاسگزاری می‌کنیم.

ملی و بین‌المللی در راستای جامعه‌پذیر کردن مخاطرات زیست‌محیطی دریای کاسپین و تلاش برای دستیابی به همگرایی در بُعد زیست‌محیطی و گسترش آن در دیگر ابعاد تا همگرایی همه‌جانبه و ایجاد سازمان منطقه‌ای کشورهای ساحلی دریای کاسپین، لازم و ضروری به نظر می‌رسد. با توجه به روحیه ضعیف همکاری، ضعف سواد زیست‌محیطی مجریان و دانشگاهیان و فقدان صبر و دید بلندمدت در کشورهای در حال توسعه، اقناع، اجرا و تداوم موضوع همگرایی دشوار و زمان‌بر است. نبود هرگونه پیشینه در رابطه با همگرایی زیست‌محیطی، عدم انتشار گزارش‌های جدید از وضعیت دریای کاسپین و عدم دریافت کمک مالی برای انجام این پژوهش، ازجمله محدودیت‌ها در این پژوهش است. طرح اجرایی در قالب برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت به شرح **جدول شماره ۵** پیشنهاد می‌شود.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

تمامی اصول اخلاقی پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این مقاله برگرفته از پایان‌نامه نویسنده اول این مقاله، آقای سید محمدصادق تابعی در گروه علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه مازندران است و هیچ‌گونه کمک و حمایت مالی از آن صورت نگرفته است.

مشارکت‌نویسندگان

تمامی نویسندگان به یک اندازه در نگارش اثر

منابع فارسی

- قارهای در آسیا. مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۱۸ (۷۸)، ۴۵-۷۶.
- شاعری، ع. م. (۱۳۹۸). حل بحران‌های زیست‌محیطی در گروی دیپلماسی فعال محیط زیست. قابل دسترس در <https://www.icana.ir/Fa/News/420773>
- شکرانی، م. (۱۳۹۳). ماهی‌های آلوده به سم در تور صیادان خزر. قابل دسترس در <http://shahrvand-newspaper-ir/1393/07/06/Main/PDF/13930706-391-1-1.pdf>
- شیرمحمدی، ط. (۱۳۹۲). نابودی فک‌ها و حمله شانه‌دارهای مهاجم در خزر. قابل دسترس در <https://p.dw.com/p/1AKPI>
- صیادشیرازی، ا. (۱۳۹۸). کاهش جمعیت فک‌های خزری در سواحل ایران. قابل دسترس در <http://mana.ir/fa/news/84046/>
- سلامت نیوز. (۱۳۹۶). فاجعه‌ای به‌نام تخلیه فاضلاب در دریای خزر. قابل دسترس در <http://www.salamatnews.com/news/215288/>
- فروزان، ا. (۱۳۹۷). سهم کشورهای حاشیه خزر در رفع آلودگی و جلوگیری از آن چقدر است؟ قابل دسترس در <http://www.zistonline.com/news/78573/share/do>
- فریادی، م. (۱۳۹۶). حقوق محیط زیست خزر و کنوانسیون تهران. قابل دسترس در http://www.iikss.com/fa/index-php/route/news_det/OTY1MQ/
- قمری‌فتیده، م. وحدتی‌نسب، ح. و موسوی، س. م. (۱۳۹۴). نوسانات آب دریای مازندران از هزاره سوم ق.م تا هزاره اخیر و تاثیر آن بر پراکنش مراکز استقرار در جنوب شرق دریای مازندران. پژوهش‌های جغرافیای طبیعی، ۴۷ (۱)، ۳۷-۵۶.
- کریمی‌پور، ی.، متقی، ا.، امیراحمدیان، ب. و محمدجانی، م. (۱۳۹۶). مدل‌یابی همگرایی منطقه‌ای (مطالعه موردی کشورهای حاشیه دریای خزر). فصل‌نامه علمی مطالعات بین‌رشته‌ای دانش راهبردی، ۲۸ (۲۸)، ۲۰۹-۲۳۴.
- کلاتری، ع. (۱۳۹۸). اراده سیاسی برای حفظ محیط زیست دریای خزر وجود ندارد. قابل دسترس در www.ima.ir/news/83438139
- کولائی، ا. و عزیزاده، ش. (۱۳۹۵). جستارهایی پیرامون مسائل دریای خزر. تهران: وزارت امور خارجه.
- آریاپارسا، آ. (۱۳۹۳). حقوق محیط زیست و توسعه پایدار. تهران: خرسندی.
- احمدی‌پور، ز.، قادری حاجت، م.، ملاحسینی اردکانی، ر. و رحیمی، ص. (۱۳۹۰). تبیین ژئوپلیتیکی شکل‌گیری سازمان منطقه‌ای در حوزه ژئوپلیتیکی خزر آسیای مرکزی. نشریه علمی آفاق امنیت، ۴ (۱۳)، ۷۱-۱۰۳.
- ایجادی، ج. و کرمی، ن. (۱۳۹۸). چه خطراتی تعادل زیست‌محیطی دریای خزر را تهدید می‌کنند؟ قابل دسترس در http://tel-echargement.rfi.fr/persan/audio/modules/actu/201904/THEMES_ET_TEMPS_21_ET_22_04.mp3
- بوزان، باری. (۱۳۷۹). آشنایی با مکتب کپنهاگ در حوزه مطالعات امنیتی. مطالعات راهبردی، ۳ (۳)، ۹-۱۵.
- بوزان، ب.، ویور، ا. و ویلد، ی. د. (۱۳۹۲). چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت ا.ع. ر. طیب، ترجمه فارسی. تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- سازمان ملل متحد. (۱۳۹۷). پس از چهار سال امیدبخش، تولید دی‌اکسیدکربن دوباره افزایش یافت. قابل دسترس در <https://www.bbc.com/persian/world-46364720>
- پورکاظمی، م. (۱۳۸۷). منابع زنده دریای خزر و کنوانسیون محیط‌زیست. مطالعات اوراسیای مرکزی، ۱ (۱)، ۱-۲۰.
- ترامپ، د. (۱۳۹۷). ترامپ: بعید می‌دانم تغییرات اقلیمی منشاء انسانی داشته باشد. قابل دسترس در <http://www.bbc.com/persian/world-45860379>
- جعفرزاده ایمن‌آبادی، غ. ع. (۱۳۹۵). افزایش ورود و تخلیه فاضلاب‌های خانگی و پسماندهای صنعتی به دریای خزر. قابل دسترس در <https://www.mojnews.com/fa/tiny/news-61028>
- رضیان، ع. (۱۳۹۸). روسیه عامل اصلی آلودگی زیست‌محیطی دریای خزر. قابل دسترس در <https://www.icana.ir/Fa/News/432689>
- سازمان بنادر و دریانوردی. (۱۳۹۱). سالانه ۱۲۲ هزار تن نفت در دریای خزر تخلیه می‌شود. قابل دسترس در <https://news.pmo.ir/fa/news/16191/>
- سلیمانپور، ه. و مولایی، ع. (۱۳۹۱). امکان یا امتناع همگرایی

کولاتی، ا. و گودرزی، م. (۱۳۹۲). دریای خزر: چالش‌ها و چشم‌اندازها. تهران: میزان.

لاهیجان‌زاده، ا. ر. (۱۳۹۸). دلیل بن‌بست حل مشکلات زیست‌محیطی کشورهای حاشیه خزر. قابل دسترس در <https://www.isna.ir/news/98052411914>

محمدی، م. (۱۳۹۶). آلودگی فراگیر در دریای خزر. قابل دسترس در <https://www.donya-e-eqtesad.com/fa/tiny/news-3312956>

شیخ تبار، ع. ع. و معینی‌کوچکسرای، م. (۱۳۹۶). صید غیرمجاز ۵۰ درصد ذخایر ماهیان دریای خزر در حوزه مازندران. قابل دسترس در www.ima.ir/news/82795526/

کلاین، ن. (۱۳۹۶). آخرین فرصت تغییر ا.م. امینی، ترجمه فارسی. تهران: لاهیتا.

کاستیانوی، آ. گ.، کاساریف، آ. ن. و گینزبورگ، آ. ای. (۱۳۹۰). محیط زیست دریای خزر ا.ر. قربانی، م. باغفلکی، و ف. شالویی، ترجمه فارسی. آ. گرگان: دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی.

هدایتی شهیدانی، م. (۱۳۹۵). دیپلماسی هوشمندانه و مدیریت مسائل دریای خزر. مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۲(۹۴)، ۱۵۹-۱۹۱.

References

- Ahmadipour, Z., Ghaderi Hajat, M., Molla Hoseini Ardakani, R., & Rahimi, S. (2012). [A geopolitical explanation for the formation of regional organization in geopolitical area of Caspian - Central Asia (Persian)]. *Scientific Journal of Security Horizons*, 4(13), 71-103. https://ps.ihu.ac.ir/article_200395.html
- Arya Parsa, A. (2014). [Environmental law and sustainable development (Persian)]. Tehran: Khorsandi. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/3489137>
- Buzan, B. (2000). [Introduction to the Copenhagen school in the field of security studies (Persian)]. *Strategic Studies Quarterly*, 3(3), 9-15. <http://ensani.ir/fa/article/119711/>
- Buzan, B., Waeber, O., & Wilde, J. d. (2013). *Security: A new framework for analysis* [A. R. Tayyeb, Persian Trans]. Tehran: Research Institute of Strategic Studies. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/2968838>
- Chen, J. L., Pekker, T., Wilson, C. R., Tapley, B. D., Kostianoy, A. G., & Cretaux, J. F., et al. (2017). Long-term Caspian Sea level change. *Geophysical Research Letters*, 44(13), 6993-7001. [DOI:10.1002/2017GL073958]
- Cini, M. (2003). *European Union politics*. Oxford: Oxford University Press. <http://www.worldcat.org/oclc/492544455>
- Cull, N. J. (2010). Speeding the strange death of American public diplomacy: The George H. W. Bush Administration and the U.S. Information Agency. *Diplomatic History*, 34(1), 47-69. [DOI:10.1111/j.1467-7709.2009.00832.x]
- Davidson, N. C. (2014). How much wetland has the world lost? Long-term and recent trends in global wetland area. *Marine and Freshwater Research*, 65(10), 934-41. [DOI:10.1071/MF14173]
- Extraordinary Steering Committee Meeting. (2003). Caspian environment programme. Retrieved from <https://www.ais.unwater.org/ais/aiscm/getprojectdoc.php?docid=1044>
- Faryadi, M. (2017). [Caspian environmental law and Tehran convention (Persian)]. Retrieved from http://www.iikss.com/en/index.php/route/news_det/OTYIMQ/
- Forouzan, A. (2018). [What is the share of Caspian littoral states in pollution resolve and preventing? (Persian)]. Retrieved from <https://www.zistonline.com/news/78573/share/do>
- Frappi, C., & Garibov, A. (2014). *The Caspian Sea chess-board: Geo-political, geo-strategic and geo-economic analysis*. Milan: EGEA spa. <https://books.google.com/books?id=LBHcCgAAQBAJ&dq>
- Ghamari Fatideh, M., Vahdati Nasab, H., & Mousavi Koupchah, S. M. (2015). [Fluctuations of Caspian Sea level and its impacts on distribution of archaeological sites in southeastern coasts (1st to 3rd Millennium BC) (Persian)]. *Physical Geography Research Quarterly*, 47(1), 37-56. [DOI:10.22059/JPHGR.2015.53677]
- Global Carbon Atlas. (2018). Fossil fuels emissions. Retrieved from <http://www.globalcarbonatlas.org/en/CO2-emissions>
- GOSAT & NIES. (2019). Whole-atmosphere monthly mean CO₂ concentration based on GOSAT observations. Retrieved from <http://www.gosat.nies.go.jp/en/recent-global-co2.html>
- GRID-Arendal. (2012). Caspian Sea - state of environment 2011. Retrieved from <https://www.grida.no/publications/132>
- Griffin, P. (2017). The carbon majors database: CDP carbon majors report 2017. Retrieved from <https://bit.ly/3k-WV65N>
- Haas, E. B. (1958). *The uniting of Europe: Political, social, and economic forces, 1950-1957*. Notre Dame, IN: University of Notre Dame Press. <https://www.europarl.europa.eu/100books/en/detail/38>
- Haas, E. B. (1961). International integration: The European and the universal process. *International Organization*, 15(3), 366-92. [DOI:10.1017/S0020818300002198]
- Haas, E. B. (1970). The study of regional integration: Reflections on the Joy and Anguish of pretheorizing. *International Organization*, 24(4), 607-46. www.jstor.org/stable/2706149
- Hedayati Shahidani, M. (2016). [Smart diplomacy and managing Caspian Sea issues (Persian)]. *Central Asia and The Caucasus Journal*, 22(94), 159-91. http://ca.ipisjournals.ir/article_24265.html
- Ijadi, J., & Karami, N. (2019). [What dangers threaten the ecological balance of the Caspian Sea (Persian)]. Retrieved from http://telechargement.rfi.fr/rfi/persan/audio/modules/actu/201904/THEMES_ET_TEMPS_21_ET_22_04.mp3

- Jafarzadeh Imenabadi, G. A. (2016). [Increasing the entry and discharge of domestic wastewater and industrial waste into the Caspian Sea (Persian)]. Retrieved from <https://www.mojnews.com/fa/tiny/news-61028>
- Kalantari, I. (2019). [There is no political will to preserve the Caspian Sea environment (Persian)]. Retrieved from www.ima.ir/news/83438139
- Karimipour, Y., Mottaghi, A., Amirahmadian, B., & Mohamadani, M. (2017). [Regional convergence modeling (a case study of Caspian littoral countries) (Persian)]. *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies*, 28(28), 209-34. http://smsnds.journals.sndu.ac.ir/article_24.html
- Klein, N. (2017). *This changes everything: Capitalism vs. the climate* [M. Amini, Persian Trans]. Tehran: Lahita. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/4797440>
- Koolae, E., & Alizadeh, Sh. (2016). [*The essays on Caspian Sea issues* (Persian)]. Tehran: Ministry of Foreign Affairs. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/4204212>
- Koolae, E., & Goudarzi, M. (2013). [*Caspian Sea challenges and prospects* (Persian)]. Tehran: Mizan. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/3109707>
- Košianoi, A. G., Kosarev, A. N., & Ginzburg, A. I. (2011). *The Caspian Sea environment* [R. Ghorbani, M. Baghfalaki, & F. Shaloei, Persian Trans]. Gorgan: Gorgan University of Agricultural Sciences and Natural Resources. <http://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/2655882>
- Lahijanzadeh, A. R. (2019). [Deadlock reason for solving environmental problems of Caspian littoral countries (Persian)]. Retrieved from <https://www.isna.ir/news/98052411914>
- Meena, S. (2019). *The Caspian Sea environmental challenges for the littoral states*. Paper presented at ESDACON 2019 (International Conference and Exhibition) on 'Global Environmental Challenges, Human Health and Sustainable Development', the Convention Centre, Jawaharlal Nehru University, New Delhi, India, 11-13 January 2019. https://www.academia.edu/38506791/The_Caspian_Sea_Environmental_Challenges_for_the_Littoral_States.pdf
- Minteer, B. A., & Manning, R. E. (2000). Convergence in environmental values: An empirical and conceptual defense. *Ethics, Place & Environment*, 3(1), 47-60. [DOI:10.1080/136687900110753]
- Mohammadi, M. (2017). [The pervasive pollution in the Caspian Sea (Persian)]. Retrieved from <https://www.donya-e-qtasad.com/en/tiny/news-3312956>
- Naghizadeh, A. R., Farshchi, P., Karimi, D., & Mirabasi, S. B. (2018). Environmental protection of Caspian Sea and its role on the regional and international security - an overview. *Journal of Research in Ecology*, 6(1), 1363-71. <http://ecologyresearch.info/documents/EC0325.pdf>
- NASA. (2020). GISS surface temperature analysis. Retrieved from https://data.giss.nasa.gov/gistemp/graphs_v4/customize.html
- Nejat, S. A., Hermidas Bavand, D., & Farshchi, P. (2018). Environmental challenges in the Caspian Sea and international responsibility of its littoral states. *Caspian Journal of Environmental Sciences*, 16(2), 97-110. [DOI:10.22124/CJES.2018.2953]
- Nye, J. S. (1971). *Peace in parts: Integration and conflict in regional organization*. Boston: Little, Brown and Company. <https://hdl.handle.net/2027/mdp.39015012099134>
- Poorkazemi, M. (2008). [Living resources of the Caspian Sea and Tehran Convention (Persian)]. *Central Eurasia Studies*, 1(1), 1-20. https://jcep.ut.ac.ir/article_27224.html
- Ports & Maritime Organization. (2012). [122 thousand tons of oil is annually discharged into the Caspian Sea (Persian)]. Retrieved from <https://news.pmo.ir/fa/news/16191/>
- Public Diplomacy Alumni Association. (2008). What is public diplomacy? Retrieved from <http://www.publicdiplomacy.org/1.htm#top>
- Ramsar Convention on Wetlands. (2018). *Global wetland outlook: State of the world's wetlands and their services to people*. Gland, Switzerland: Ramsar Convention Secretariat. <https://static1.squarespace.com/static/5b256c78e17ba335ea89fe1f/t/5ca36fb7419202af31e1de33/1554214861856>
- Razian, A. (2019). [Russia is the main cause of environmental pollution in the Caspian Sea (Persian)]. Retrieved from <https://www.icana.ir/Fa/News/432689>
- Salamat News. (2017). [A catastrophe called sewage discharge in the Caspian Sea (Persian)]. Retrieved from <http://www.salamatnews.com/news/215288/>

- Sayyad Shirazi, A. (2019). [Population decrease of the Caspian seals on the coast of Iran (Persian)]. Retrieved from <http://mana.ir/fa/news/84046/>
- Schmitter, P. C. (2005). Ernst B. Haas and the legacy of neofunctionalism. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 255-72. [DOI:10.1080/13501760500043951]
- Shaeri, A. M. (2019). [The solve of environmental crisis is depend on environmental active diplomacy (Persian)]. Retrieved from <https://www.icana.ir/Fa/News/420773>
- Sheykh Tabar, A. A., & Moeini Kouchaksaraei, M. (2018). [Illegal hunt of 50 percent of Caspian Sea fishes reserves in the Mazandaran sphere (Persian)]. Retrieved from www.ima.ir/news/82795526/
- Shirmohammadi, T. (2013). [Seals annihilation and invasive pectinates attack in the Caspian (Persian)]. Retrieved from <https://p.dw.com/p/1AKPI>
- Shokrani, M. (2014). [The polluted fishes to poison in the Caspian fishermen's net (Persian)]. Retrieved from <http://shahrvand-newspaper.ir/1393/07/06/Main/PDF/13930706-391-1-1.pdf>
- Soleymanpour, H., & Moulace, E. (2014). [Possibility or impossibility of the continental integration in Asia (Persian)]. *Central Asia and The Caucasus Journal*, 18(78), 45-76. http://ca.ipisjournals.ir/article_10506.html
- Tayebi, S., Moosavi, S. F., & Poorhashemi, S. A. (2017). International interaction and global peace in light of international convergence: A strategy to achieve environmental diplomacy. *International Journal of Environmental Science and Technology*, 14(7), 1573-82 [DOI:10.1007/s13762-017-1251-0]
- Tehran Convention. (2003). Caspian Sea region. Retrieved from <http://www.tehranconvention.org/spip.php?article94>
- Trump, D. (2019). [Trump: I do not know that climate change has human origin (Persian)]. Retrieved from <https://www.bbc.com/persian/world-45860379>
- United Nations. (2018). [After four years of promising, carbon dioxide production has risen again (Persian)]. Retrieved from <https://www.bbc.com/persian/world-46364720>
- Wolf Jr, Ch., & Rosen, B. (2004). *Public diplomacy: How to think about and improve it*. Santa Monica: RAND Corporation. https://www.rand.org/pubs/occasional_papers/OP134.html
- Zeinolabedin, Y., Yahyapour, M. S., & Shirzad, Z. (2009). Geopolitics and environmental issues in the Caspian Sea. *Caspian Journal of Environmental Sciences*, 7(2), 113-21. https://cjes.guilan.ac.ir/article_1023_879934ad2b7d-59b384233a544f512c72.pdf